

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу Нордіо Вадима Вікторовича на тему
«Кримінальна відповідальність за правопорушення, вчинені
виконавцями
(державними або приватними) чи стосовно них»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 «Право»

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Дисертаційна робота Нордіо Вадима Вікторовича присвячена комплексному кримінально-правовому дослідженню правопорушень, учинених державними і приватними виконавцями, правопорушень стосовно цих осіб, а також окремих кримінальних правопорушень у сфері примусового виконання рішень. Обрана тема безпосередньо пов'язана з реальністю права на судовий захист: остаточне судове рішення не досягає своєї правозахисної мети, якщо його приписи не виконано, тому ефективне виконавче провадження становить необхідну складову верховенства права, обов'язковості судового рішення та доступу до правосуддя.

Конституційний Суд України та Європейський суд з прав людини послідовно виходять із того, що виконання судового рішення є невід'ємною частиною судового захисту. Позитивний обов'язок держави охоплює створення дієвого механізму примусового виконання і належних гарантій діяльності осіб, які цей механізм реалізують. Наділення виконавців владними та майново значущими повноваженнями обумовлює потребу не лише в їх посиленому кримінально-правовому захисті, а й у точному визначенні підстав відповідальності за зловживання, підроблення документів, одержання неправомірної вигоди та інші посягання, пов'язані з професійною діяльністю.

Актуальність дослідження посилена переходом України до змішаної моделі примусового виконання після прийняття у 2016 році законів України «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів». Державний і приватний виконавці здійснюють близькі за змістом владні повноваження, однак мають різний організаційно-правовий статус, що породжує складні питання їх кримінально-правової ідентифікації як службових осіб або осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, а відтак і розмежування статей 358 і 366, 364, 364-1 і 365-2, 368 і 368-4 Кримінального кодексу України.

Кримінально-правові норми, дотичні до виконавчого провадження, розміщені у різних розділах Особливої частини КК України, охороняють виконавців від опору, втручання та знищення або пошкодження майна; встановлюють відповідальність за підроблення офіційних документів і корупційні зловживання; забезпечують виконання аліментних обов'язків; передбачають відповідальність учасників виконавчого провадження за

введення в оману уповноваженого органу та відмову від виконання процесуальних обов'язків. Відсутність єдиної концепції статусу виконавця та різна законодавча термінологія створюють ризики неоднакової кваліфікації, що підтверджується дослідженою автором судовою практикою.

Окремого значення тема набуває в умовах воєнного стану. Дисертант аналізує законодавчі ініціативи щодо криміналізації колабораційної діяльності осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність, та оцінює можливість їх поширення на приватних виконавців. До предмета роботи також включено соціально чутливу проблематику відповідальності за злісне ухилення від сплати аліментів і впливу недоліків у роботі виконавця на встановлення ознак такого складу кримінального правопорушення.

У вітчизняній кримінально-правовій доктрині наявні праці щодо окремих складів кримінальних правопорушень, службових осіб, осіб, які надають публічні послуги, та кримінально-правової охорони професійної діяльності. Спеціального комплексного дослідження, в якому діяльність виконавця розглядалася б одночасно як підстава спеціального суб'єкта, ознака потерпілого та функціональний контекст інших правопорушень, бракувало, тому вибір теми є обґрунтованим, своєчасним і відповідає потребам науки, правотворчості та правозастосування.

Дисертацію виконано в межах тем науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління» на 2022–2027 роки: «Актуальні проблеми юридичної відповідальності за порушення законодавства в публічній та приватній сферах» (державний реєстраційний номер 0122U202083) і «Правове забезпечення суспільних відносин в умовах європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер 0122U202084). Зміст роботи відповідає зазначеним науковим напрямам.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх наукова новизна

Метою роботи визначено розроблення теоретичних і прикладних аспектів кримінально-правової протидії правопорушенням, учиненим виконавцями або стосовно них, та підготовку пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства і практики його застосування. Для її досягнення поставлено десять взаємопов'язаних завдань: від характеристики нормативного регулювання примусового виконання та формування системи відповідних правопорушень до встановлення статусу державного і приватного виконавців, аналізу конкретних складів та розроблення законодавчих змін. Об'єктом визначено врегульований правом порядок суспільних відносин, що виникає під час примусового виконання судових рішень, предметом – кримінальну відповідальність за правопорушення, вчинені виконавцями або стосовно них. Мета, завдання і структура роботи загалом узгоджені.

Методологічна основа має комплексний характер. Автор заявляє цивілізаційний, діалектичний та антропологічний підходи; системний,

структурний, функціональний, формально-логічний, феноменологічний і герменевтичний методи; формально-догматичний, логіко-юридичний, праксеологічний і прогностичний інструментарій. Статистичний метод використано для опрацювання кількісних показників і судових рішень. У вступі зазначено, що емпіричну основу становлять близько ста вироків, ухвал апеляційних судів і постанов Касаційного кримінального суду, виявлених у Єдиному державному реєстрі судових рішень та Базі правових позицій Верховного Суду, що забезпечує практичну спрямованість роботи та дає змогу перевіряти доктринальні висновки на конкретному правозастосовному матеріалі.

Джерельну основу становлять 275 найменувань: Конституція України, Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України, законодавство про виконавче провадження та запобігання корупції, підзаконні акти, рішення Конституційного Суду України, практика Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, законопроекти, матеріали судової статистики, монографії, дисертації, наукові статті й навчальні видання. Позитивно, що автор не обмежується буквальним аналізом кримінального закону, а співвідносить його приписи з регулятивним статусом виконавців і послідовністю виконавчих дій.

Наукова новизна насамперед виявляється у виокремленні та визначенні кримінальних правопорушень, учинених виконавцями чи стосовно них, як умисних суспільно небезпечних діянь, спрямованих на порушення порядку здійснення виконавчого провадження. Запропоновано тричленну класифікацію: правопорушення, у яких виконавець є спеціальним суб'єктом; правопорушення, що вчиняються стосовно виконавця; правопорушення у сфері примусового виконання, на ознаки яких може впливати поведінка виконавця, що створює предметну рамку для спільного аналізу норм різної родової належності.

Центральним результатом є авторська позиція щодо кримінально-правового статусу виконавців. Дисертант обґрунтовує адміністративно-правову природу примусового виконання, владний характер відповідних повноважень і спрямованість діяльності на публічний інтерес. На цій підставі державний виконавець незалежно від посади визнається службовою особою - представником влади, який також виконує адміністративно-господарську функцію, а керівник додатково здійснює організаційно-розпорядчі функції. Приватного виконавця також запропоновано вважати службовою особою, що одночасно виконує функції представника влади та адміністративно-господарські функції, а не особою, яка у кримінально-правовому розумінні надає публічні послуги. Автор слушно відмежовує цей висновок від спеціальної класифікації суб'єктів у Законі України «Про запобігання корупції».

Практично значущим є дослідження судових підходів до статусу державного виконавця. На сторінках 67-75 проаналізовано 34 вирoki судів

першої інстанції та чотири рішення апеляційної інстанції за статтею 368 КК України, відмінності між справами щодо керівників органів ДВС та державних, старших і головних державних виконавців, поширеність угод про визнання винуватості й оскарження рішень. Використано, зокрема, правову позицію Касаційного кримінального суду у справі № 532/1020/20. Автор аргументовано наголошує на необхідності в кожному рішенні конкретизувати вид службової особи та фактичне коло повноважень обвинуваченого.

Заслуговує на підтримку положення про темпоральні межі спеціального статусу виконавця: для кваліфікації необхідно встановити, що конкретний виконавець був уповноважений діяти у відповідному провадженні від його відкриття до закінчення. У підрозділі 2.3 автор систематизує документи, які складаються у виконавчому провадженні, аналізує ознаки офіційного документа, відмежовує складання і видачу неправдивого документа від його використання та підтримує уніфікацію форм діяння у частині другій статті 358 і статті 366 КК України.

Науково й прикладно вагомими є результати аналізу зловживання повноваженнями та підкупу. Автор пропонує уніфікувати юридичні конструкції статей 364, 364-1 і 365-2 КК України, розкриває використання повноважень усупереч інтересам професійної діяльності та співвідношення з виходом за їх межі. Обґрунтовано, що законна винагорода державного або приватного виконавця не є неправомірною вигодою. На матеріалах справ № 953/13139/20, № 391/729/15-к і № 740/1179/19 показано значення причинного зв'язку, фактичних повноважень керівника органу ДВС та доведення відкритого або завуальованого вимагання неправомірної вигоди.

У третьому розділі розвинуто положення про ознаки опору виконавцю, зміст втручання в його діяльність, поняття близької особи та особливості умисного знищення або пошкодження майна. Автор пропонує замінити у статті 343 КК України поняття «працівник органу державної виконавчої служби» на «державний виконавець», оскільки саме останній реалізує владну функцію примусового виконання. Доведено, що недоліки в роботі виконавця самі собою не виправдовують злісного невиконання аліментного обов'язку. Окремо обґрунтовано пропозицію встановити відповідальність за завідомо неправдиву рецензію на звіт оцінювача у виконавчому провадженні.

Результати дослідження доведено до рівня проєкту Закону України, наведеного в додатку А, який охоплює запропоновані зміни до статей 342, 343, 347, 358, 365-2, 368-4 і 384 КК України. Наявність конкретних редакцій підтверджує прикладний характер праці. Сукупність отриманих положень становить самостійне вирішення наукового завдання, хоча окремі концептуальні зв'язки та формулювання законопроєкту потребують додаткового узгодження.

3. Структура та зміст дисертації

Структура дисертації зумовлена її метою та завданнями. Робота містить анотації українською й англійською мовами, список публікацій здобувача, перелік умовних позначень, вступ, три розділи з одинадцятьма підрозділами, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список із 275 використаних джерел і шість додатків. Загальний обсяг становить 234 сторінки; у вступі зазначено 172 сторінки основного тексту, 33 сторінки списку джерел і 13 сторінок додатків.

У вступі на сторінках 17-32 обґрунтовано вибір теми, розкрито стан наукової розробленості, зв'язок із науковими програмами, мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, нормативну та емпіричну бази. Сформульовано положення наукової новизни, визначено практичне значення, наведено відомості про апробацію, публікації, структуру й обсяг. Позитивним є конкретне зазначення баз даних судової практики та загального обсягу опрацьованих рішень.

Перший розділ «Загальнотеоретичні аспекти дослідження проблеми кримінальної відповідальності за правопорушення, вчинені виконавцями (державними та приватними) чи стосовно них» охоплює сторінки 33-60. У підрозділі 1.1 (с. 33-45) досліджено конституційні, конвенційні та законодавчі засади примусового виконання, систему його суб'єктів, делегування владних повноважень приватним виконавцям і публічний інтерес у виконанні рішень. Зроблено висновок про адміністративно-правову природу діяльності обох видів виконавців.

У підрозділі 1.2 (с. 45-57) сформовано поняття і систему досліджуваних кримінальних правопорушень, проаналізовано їх передбаченість законом, протиправність, суспільну небезпеку, діяння, вину і суб'єкта. Автор наводить приклади кваліфікації дій державних виконавців за статтями 190, 200, 362 і 369-2 КК України, відмежовуючи їх від складів, у яких статус виконавця безпосередньо включено до законодавчої конструкції. Висновки до розділу на сторінках 57-60 узагальнюють понятійні та класифікаційні результати.

Другий розділ «Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень, вчинених виконавцями (державними та приватними)» викладено на сторінках 61-141. У підрозділі 2.1 (с. 61-75) досліджено державного виконавця як спеціального суб'єкта, зіставлено законодавчу модель із практикою застосування статей 358, 364, 365-2, 366, 367 і 368 КК України. Підрозділ 2.2 (с. 76-85) присвячено приватному виконавцю: розглянуто вимоги до професії, делеговані владні повноваження, право застосовувати заходи примусу та здійснювати майнові операції, на підставі чого сформульовано авторську позицію про статус службової особи.

У підрозділі 2.3 (с. 85-100) досліджено підроблення офіційних документів, процесуальні межі повноважень виконавця, види постанов, актів, подань, доручень і протоколів, ознаки неправдивості та форми підроблення. Підрозділ 2.4 (с. 100-115) містить аналіз юридичної конструкції статті 365-2

КК України, мети одержання неправомірної вигоди, істотної шкоди, тяжких наслідків і причинного зв'язку. Особливу увагу приділено справі № 953/13139/20 про реалізацію державного майна та оцінці сукупності дій виконавця.

Підрозділ 2.5 (с. 116-127) присвячено підкупу виконавців. Автор розмежовує неправомірну вигоду та передбачену законом винагороду, аналізує повноваження керівників органів ДВС, вимагання, типові дії, за які надавалася неправомірна вигода: зняття арешту, виключення з Єдиного реєстру боржників, скасування обмежень у провадженнях щодо аліментів, зменшення заборгованості та зняття обтяження. У підрозділі 2.6 (с. 128-135) оцінено законопроекти № 8077, № 8301 і № 10136 щодо колабораційної діяльності осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність. Висновки до розділу розміщено на сторінках 135-141.

Третій розділ «Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень, вчинених стосовно виконавців (державних та приватних), та у сфері примусового виконання рішень» охоплює сторінки 142-179. У підрозділі 3.1 (с. 142-159) розкрито опір, втручання в діяльність і знищення або пошкодження майна за статтями 342, 343 і 347 КК України, коло потерпілих, ознаки фізичного впливу, час і обстановку вчинення діяння, значення спеціальної мети. Використано, зокрема, справи № 604/4/20 та № 946/8308/22.

У підрозділі 3.2 (с. 159-167) на підставі різноспрямованої практики місцевих судів і правових позицій Касаційного кримінального суду досліджено, чи впливають недоліки у роботі виконавця на відповідальність за статтями 164 і 165 КК України. Підрозділ 3.3 (с. 167-175) присвячено статтям 384 і 385 КК України, ролям експерта, спеціаліста, оцінювача й перекладача, звіту про оцінку майна та його рецензуванню. Висновки до розділу на сторінках 175-179 узагальнюють отримані результати.

Загальні висновки на сторінках 180–188 містять шістнадцять пунктів і переважно відповідають завданням дослідження. Список використаних джерел фактично розміщено на сторінках 189-221. У додатках на сторінках 222-234 наведено проєкт Закону України, список публікацій та документи про використання результатів в Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка та ВНЗ «Національна академія управління». Загалом структура є логічною, матеріал розгортається від визначення статусу і системи правопорушень до конкретних складів та законодавчих пропозицій.

4. Теоретичне і практичне значення результатів, повнота їх оприлюднення та апробації

Теоретичне значення дисертації полягає у розвитку вчення про спеціального суб'єкта і потерпілого у кримінальному праві, співвідношення службової особи та особи, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з

наданням публічних послуг, а також про кримінально-правову охорону виконавчого провадження. Авторські підходи до статусу державного і приватного виконавців, темпоральних меж повноважень, системи пов'язаних правопорушень, офіційного документа, підкупу та втручання можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях.

Практичне значення підтверджує законопроект у додатку А, що містить конкретні зміни до семи статей КК України. Рекомендації щодо встановлення виду службової особи, перевірки повноважень керівника у конкретному виконавчому провадженні, відмежування законної винагороди від неправомірної вигоди, оцінки причинного зв'язку та кваліфікації втручання можуть бути корисними для органів досудового розслідування, прокурорів, суддів і виконавців.

Використання результатів у науково-дослідній роботі підтверджено довідкою ВНЗ «Національна академія управління» від 9 вересня 2025 року № 03-25/69 та актом Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Упровадження в освітній процес засвідчено актом ВНЗ «Національна академія управління» від 27 травня 2026 року та актом Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Матеріали використовуються під час викладання дисциплін «Кримінальне право. Особлива частина», «Актуальні проблеми кримінального права і процесу України» та «Кримінальне право», у підготовці навчально-методичних матеріалів і як рекомендовані джерела.

Основні результати відображено у чотирьох одноосібних статтях у наукових фахових виданнях України: про відповідальність за ухилення від сплати аліментів і недоліки в роботі виконавців; державного виконавця як суб'єкта кримінальних правопорушень; приватного виконавця як такого суб'єкта; доцільність криміналізації колабораціонізму приватних виконавців та інших осіб, які надають публічні послуги. Додаток Б містить також чотири апробаційні публікації. Три з них безпосередньо стосуються кримінальних правопорушень виконавців, опору і втручання в їх діяльність та колабораційної діяльності приватних виконавців; ще одна має ширшу євроінтеграційну тематику.

Результати доповідалися на VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні» у Львові 9 грудня 2022 року, круглому столі «Права людини в умовах воєнного стану в Україні» у Києві 7 грудня 2023 року, XVII Міжнародній науковій інтернет-конференції «Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці» 29–30 грудня 2024 року та II Міжнародній науково-практичній конференції «Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення» у Луцьку 30 квітня 2025 року. Тематичні статті й доповіді забезпечують належне оприлюднення основних положень; кількісні відомості про публікації потребують технічного уточнення, про що зазначено нижче.

5. Дотримання вимог академічної доброчесності

На титульному аркуші дисертації міститься особисте засвідчення В. В. Нордіо про те, що праця містить результати його власних досліджень, а використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідні джерела. Ознайомлення з роботою засвідчує системне застосування внутрішньотекстових посилань, відмежування цитованих доктринальних позицій від авторських суджень, ідентифікацію нормативних актів та судових рішень за датою і номером справи. Список із 275 джерел загалом відповідає фактично використаному науковому, нормативному та емпіричному матеріалу.

У долученому висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів зазначено, що за результатами розгляду звіту подібності дисертація є результатом самостійних досліджень здобувача, не містить елементів плагіату, текстових запозичень або використання ідей і наукових результатів без належного посилання. Публікації, наведені за темою дисертації, є одноосібними, тому питання розмежування внеску співавторів не виникає.

Під час рецензування не виявлено очевидних ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації. Положення наукової новизни простежуються у відповідних підрозділах, висновках до розділів, загальних висновках, законопроекті та тематичних публікаціях. Зауваження щодо точності окремих посилань, бібліографічних описів і кількості публікацій мають редакційний характер та не дають підстав ставити під сумнів самостійність дисертації. З урахуванням авторського засвідчення, системи цитування та матеріалів перевірки робота загалом відповідає вимогам академічної доброчесності.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи дисертацію, необхідно зазначити положення, які потребують додаткового обґрунтування, внутрішнього узгодження або редакційного уточнення та можуть бути предметом наукової дискусії під час публічного захисту.

1. Центральна концепція статусу виконавця потребує узгодження з авторським законопроектом. На с. 43-45, 76-85 і 180-182 дисертант доводить, що державні та приватні виконавці у кримінально-правовому розумінні є службовими особами, а не особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг; відповідно пропонується вилучити згадки про обох виконавців зі статті 365-2, а про приватного виконавця - зі статті 368-4 КК України. На с. 144-159, 187-188 та в додатку А пряму вказівку на державного і приватного виконавців у статтях 342, 343 і 347 запропоновано замінити узагальненим поняттям особи, яка здійснює професійну діяльність з надання публічних послуг. За авторською ж концепцією це поняття не охоплюватиме виконавців, а отже, заміна може ненавмисно послабити їх

спеціальний кримінально-правовий захист. Необхідно або зберегти пряму згадку про виконавців, або запропонувати нормативне визначення відповідної категорії та послідовно розмежувати її значення у різних статтях КК України.

2. Висновок підрозділу 2.6 про фактичну неможливість колабораційної діяльності приватного виконавця на тимчасово окупованій території (с. 133-135, 184) є занадто категоричним. Він значною мірою ґрунтується на відсутності в законодавстві держави-агресора професії з тотожною назвою та на відомостях із Вікіпедії про службу судових приставів. Проте для кримінально-правової оцінки можуть мати значення фактичний зміст виконуваних функцій, функціональний аналог професії, сприяння окупаційній адміністрації та інші форми, уже передбачені статтею 111-1 КК України. Переконалишим був би висновок не про неможливість відповідної поведінки, а про недостатню визначеність і необґрунтованість конкретної законодавчої моделі, підтверджений аналізом окупаційної практики та релевантних судових проваджень.

3. У підрозділі 2.3 на с. 92 дисертант правильно відтворює позицію Верховного Суду, за якою невідповідність документа хоча б одному з обов'язкових критеріїв - компетентній особі, установленій формі, належним реквізітам і юридично значущій інформації — перешкоджає визнанню його офіційним. Проте на с. 93–94 зроблено інший висновок: якщо форму або реквізити не дотримано, але документ має юридичне значення, діяння нібито формально містить склад кримінального правопорушення, однак є малозначним за частиною другою статті 11 КК України. Тут необхідно розмежувати відсутність предмета складу через невизнання документа офіційним і малозначність діяння, яке містить усі формальні ознаки складу, адже правові наслідки взаємовиключні та не можуть обґрунтовуватися одночасно.

Наведені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер і стосуються внутрішнього узгодження авторської концепції, уточнення правил кваліфікації, повноти законодавчих конструкцій, відтворюваності емпіричного аналізу й технічного редагування. Зауваження не спростовують самостійності основних результатів і не знижують загальної наукової та практичної цінності дисертації.

7. Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Нордіо Вадима Вікторовича на тему «Кримінальна відповідальність за правопорушення, вчинені виконавцями (державними або приватними) чи стосовно них» є завершеною, самостійною й актуальною кваліфікаційною науковою працею. У ній одержано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання щодо системного осмислення кримінальної відповідальності та кримінально-правової охорони у сфері примусового виконання рішень. Робота

характеризується належною структурою, широкою нормативною і доктринальною основою, значним масивом судової практики, авторською концепцією статусу виконавця та прикладними законодавчими пропозиціями.

За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю основних положень і висновків, теоретичним та практичним значенням, повнотою оприлюднення результатів і дотриманням академічної доброчесності дисертація відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Нордіо Вадим Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 «Право».

Рецензент

кандидат юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету

ВНЗ «Національна академія
управління»

Наталія ВЕСЕЛОВСЬКА